

НЕУСПІШНІСТЬ УЧНІВ І ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

директор Мелітопольської
загальноосвітньої школи II-III ступенів №28
при Мелітопольській виховній колонії
Корвегіна Людмила Іванівна

ВСТУП

Неуспішність учнів – це огріх школи. Школа, у якій є невстигаючі учні, – це школа, що випускає брак, що працює недостатньо ефективно. Школа несе моральну відповідальність перед невстигаючими, тому що школа не зуміла дати їм потрібне виховання й освіту, вона зробила їх невдахами і тим самим скалічила їхню подальшу долю.

Школа несе відповідальність за неуспішність учнів і перед суспільством і державою, тому що суспільство і держава доручили школі підготувати гідне нове покоління, що зможе здійснити подальший прогрес і розвиток країни, а школа замість цього випускає браковану продукцію – випускників, що погано підготовлені для дорослого життя, для творчої діяльності на благо суспільства і держави.

Як бачимо, неуспішність учнів – це велике зло з усіх точок зору. Але, на жаль, серед учителів досить широко поширене думка, що це – неминуче зло, що неуспішність учнів завжди була і буде. При цьому вони бачать причини неуспішності окремих учнів у них самих, у їхній поганій підготовці, слабкому психічному розвитку, поганих сімейних умовах, у їхньому небажанні добре учитися і т.д. і т. п. У більшості випадків вчитель сам себе не звинувачує в наявності невстигаючих по його предметі учнів, тому що він міг зробити, якщо учень погано вчиться? Ці вчителі бачать у невстигаючих учнів тільки погане, тому що вони не захотіли і не змогли побачити в цих учнів щось гарне.

Ще С.Л. Рубінштейн говорив, що «Домогтися успіхів у боротьбі з дурними і слабкими сторонами людини можна швидше всього, намагавши його сильні сторони, – ті сили в ньому, що при належному їхньому спрямуванні можуть бути звернені на благу мету. За бешкетними витівками нерідко стоять надлишкові сили, яким не зуміли дати належне застосування. На знанні одних недоліків і слабостей нічого не побудувати. Тому виховання, що бачить тільки їх одних, їх лише підкреслює, – безперспективна справа. Хто хоче виправити недоліки людини, повинний шукати його достоїнства, хоча б потенційно, ті його властивості, що можуть бути звернені в достоїнства при належному спрямуванні ув'язнених у ньому сил. На них треба спиратися в боротьбі з недоліками людини, треба шукати собі союзників у ній самій».

На даний час Мелітопольська загальноосвітня школа є важливою складовою частиною соціально-педагогічної та психологічної служби Мелітопольської виховної колонії.

У зв'язку з перебудовою суспільства змінилися функції школи. Причини різні. Але головна — соціальне неблагополуччя останнього десятиріччя. Воно більш за все відобразилося на дітях. Різко змінилося у них і відношення до своїх шкільних обов'язків. Причому неуспішність і конфліктність — всього лише зовнішній прояв серйозної етичної деградації особи, яке виражається в ослабленні пізнавальних інтересів і учбової мотивації, розвитку безвідповідальності і прагнення до примітивних форм задоволення, у втраті моральних орієнтирів. У результаті особові деформації, які виникли, відтворюються і навіть посилюються. Так поступово складається тип «важкого» підлітка. Це не просто діти з якими нам дорослим важко, а це діти яким важко жити серед нас тому, що душа їх «окрадена» любов'ю, добром з боку дорослих, частіше всього батьків. В попередньому житті вони не їли досита, не прочитали жодної книжки - були позбавлені дитинства.

«Важкі» діти безумовно були, є і будуть, але чисельність їх неухильно зростає. Вони йдуть з дому, займаються бродяжництвом, ніде не навчаються і

не працюють, вживають алкоголь і наркотики, хуліганять, грабують, займаються крадіжками. Результатом такого життя стає ВИРОК.

По суті, наша школа саме для дітей, які скоїли злочин. Приймаємо всіх, кого за вироком суду направили для відбування покарання до Мелітопольської виховної колонії.

Завдання суспільства - запобігти ізоляції малолітнього правопорушника тому, в виховну колонію потрапляють лише ті кого залишати на волі було не можливо. Кримінальний досвід у тутешніх мешканців великий – часто не один злочин за плечима. Значна частина наших вихованок належать до категорії «соціально-занедбаних», маючи документ про загальну середню освіту не орієнтуються в шкільній програмі, а деякі не вміють, навіть, читати і писати. Таким чином, наш контингент несе в собі проблеми всього нинішнього суспільства.

За ґратами народ зібрався не простий:

- 86% за важкі і особливо важкі злочини;
- 61% засуджені декілька разів.

До нас приходять діти які втратили інтерес до навчання ще в початковій школі. Читають повільно та не завжди розуміють про що. Не знають таблиці множення і не вміють рахувати, хоча за плечима мають 9-ть класів і документ про базову середню освіту.

Проблема неуспішності для мене особливо значима тому, що я працюю в школі саме з такими дітьми.

Метою даної курсової роботи є вивчення причин неуспішності школярів їх подолання та попередження.

Об'єкт - шкільна неуспішність як психолого-педагогічна проблема.

Предмет: розгляд причин неуспішності учнів.

Гіпотеза - ми припускаємо, якщо вчитель своєчасно і професійно грамотно зможе здійснювати психолого-педагогічну допомогу неуспеваючим учням, то зменшиться їх відставання з ряду предметів.

Колектив нашої школи вважає, що основними причинами низької успішності є педагогічна занедбаність, психічне і фізичне здоров'я, надмірна навчальне навантаження, зниження мотивації у навчанні

1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ НЕУСПІШНОСТІ

Подолання неспішності – найважливіша задача практичної і теоретичної педагогіки. Вирішення цієї задачі в умовах загальноосвітньої школи можливе завдяки широкій пропаганді передового досвіду і впровадження результатів педагогічних досліджень в шкільну практику. Цей довід висвітлений в цілому ряді наукових робіт як у нашій країні так і за кордоном. Проблему неспішності учнів розглядали такі педагоги як В.С.Цетлін, Ю.К.Бабанський, М.А.Данилов, А.А.Бударний, А.М.Гельмонт, Л.С.Славина, П.П.Блонський, Н.П.Мурачковський та інші.

Дослідження проблеми все більше пов'язують з широким кругом соціальних питань, намагаються використати відомості всіх наук про людину, індивід, особистість.

Проблему неспішності в навчанні школярів ґрунтовно досліджували відомі вчені Ю. Бабанський, В. Цетлін, М. Мурачковський. За їхніми даними, контингент учнів, які відчують труднощі в навчанні, становить приблизно 12,5 % від усієї кількості учнів, що значною мірою ускладнює роботу вчителя.

У психолого-педагогічній літературі вживаються два поняття, які характеризують це явище: неспішність і відставання. В. Цетлін дає таке їх визначення.

Неспішність — невідповідність підготовки учнів вимогам змісту освіти, фіксована через певний період навчання (вивчення розділу, в кінці чверті, півріччя).

Відставання — невиконання вимог (або однієї з них) на одному з проміжних етапів того відрізка навчального процесу, який є тимчасовою межею для визначення успішності.

Неуспішність і відставання взаємопов'язані. Неуспішність — наслідок процесу відставання.

Академік Ю. Бабанський причини неуспішності учнів вбачає у слабкому розвитку мислення — 27 %; низькому рівні навичок навчальної праці — 18, негативному ставленні до навчання — 14, негативному впливі сім'ї, однолітків — 13, великих прогалинах у знаннях — 11, слабкому здоров'ї, втомлюваності — 9, слабкій волі, недисциплінованості — 8%.

Загалом причинами неуспішності можуть бути загальне та глибоке відставання з багатьох предметів і за тривалий час, часткове або постійне відставання з кількох складних предметів, епізодичне відставання з одного або кількох навчальних предметів, яке можна подолати.

1.1 Ознаки та причини неуспішності

Ознаки неуспішності учня у навчанні встановила В. Цетлін.

До основних ознак, що визначають неуспішності учнів відносять такі:

1. Учень не може сказати, в чому труднощі задачі, намітити план її рішення, розв'язати задачу самостійно, вказати, що нового отримано в результаті її розв'язання. Учень не може відповісти на запитання за текстом, сказати, про що нове він із нього довідався. Ці ознаки можна виявити під час розв'язання задач, читання текстів і слухання пояснення вчителя.
2. Учень не ставить запитань стосовно суті досліджуваного, не робить спроб знайти й не читає додаткових до підручника джерел. Ці ознаки виявляються під час вирішення завдань, сприймання текстів, у ті моменти, коли вчитель рекомендує літературу для читання.
3. Учень не активний і не уважний на уроці, коли йде пошук, потрібне напруження думки, подолання труднощів. Ці ознаки можна помітити під час розв'язання задач, сприймання пояснення вчителя, в ситуації вибору за бажанням завдання для самостійної роботи.
4. Учень не реагує емоційно (мімікою, жестами) на успіх і невдачі, не може оцінити свою роботу, не контролює себе.
5. Учень не в змозі пояснити мету виконуваної вправи, сказати, на яке вона правило, не виконує приписів правила, пропускає дії, плутає їхній порядок, не може перевірити отримані результати й хід роботи. Ці ознаки виявляються під час виконання вправ, а також під час виконання дій у більш складній діяльності.
6. Учень не може відтворити визначення понять, формул, доведень, не може, викладаючи систему понять, відійти від готового тексту; не розуміє тексту, побудованого на вивченій системі понять. Ці ознаки виявляються в процесі постановки учнем відповідних запитань.

У даному випадку йдеться не про ті ознаки, за якими можна робити висновки про учня, а ті, що сигналізують, на якого учня й на які його дії слід звернути

увагу в ході навчання, щоб попередити вірогідну неуспішність.

Основні причини неуспішності учнів:

1. Наявність прогалин у фактичних знаннях і спеціальних для даного предмета вміннях, що не дають змоги охарактеризувати істотні елементи досліджуваних понять, законів, теорій, а також здійснити необхідні практичні дії.
2. Наявність прогалин у навичках навчально-пізнавальної діяльності, які знижують темп роботи настільки, що учень не може за відведений час оволодіти необхідним обсягом знань, умінь, навичок.
3. Недостатній рівень розвитку й вихованості особистісних якостей, що не дозволяють учневі виявляти самостійність, наполегливість, організованість та інші якості, необхідні для успішного навчання.

Причини неуспішності поділяють на:

1) Внутрішні стосовно школяра

— *Недоліки біологічного розвитку:*

- а) дефекти органів чуття;
- б) соматичне ослаблення;
- в) особливості вищої нервової діяльності, що негативно впливають на навчання;
- г) психологічні відхилення.

— *Недоліки психічного розвитку особистості:*

- а) слабкий розвиток емоційної сфери особистості;
- б) слабкий розвиток волі;
- в) відсутність позитивних пізнавальних інтересів, мотивів, потреб.

— *Недоліки вихованості особистості:*

- а) недоліки в розвитку моральних якостей;
- б) недоліки у ставленні особистості до вчителів, колективу, родини тощо;
- в) недоліки важкого виховання.

2) Зовнішні стосовно школяра

— Недоліки освіченості особистості:

а) прогалини в знаннях і спеціальних уміннях;

б) прогалини в навичках навчальної праці.

— Недоліки досвіду впливу школи:

а) недоліки процесу навчання, навчальних посібників тощо;

б) недоліки виховних впливів школи (вчителів, колективу, учнів тощо).

— *Недоліки впливу позашкільного середовища:*

а) недоліки впливу родини;

б) недоліки впливу однолітків;

в) недоліки впливу культурно-виробничого оточення.

Учні з низькою мотивацією часто задовольняються тим, щоб просто позбутися тієї чи іншої роботи.

З'ясовуючи, як саме «запалити мотиваційний вогонь» у невмотивованих учнів, важливо правильно визначити, чому вони не намагаються досягти більшого. Є багато причин цього, серед яких найголовніші такі:

Недостатня зацікавленість. Учень переконаний, що шкільна робота не є важливою і не має жодного відношення до його життя та інтересів.

Страх перед невдачею. Учень боїться опинитися у незручному становищі перед своїми товаришами та вчителем і вважає, що безпечніше, уникнути ризику і навіть не намагатися спробувати виконати роботу на високому рівні.

Хибні цінності. Учневі набагато важливіше виглядати перед своїми товаришами «крутим», ніж компетентним й успішним у навчанні.

Навчальні проблеми. Учень намагається зрівнятися зі своїми однокласниками, які добре навчаються, однак може легко здатися після невдачі.

Недостатнє навантаження. Байдужість до шкільної роботи може бути викликана завданнями, рівень яких нижчий від рівня здібностей учня.

-Потреба уваги. Учень може намагатися привернути увагу викладача й одержати підтримку від нього, вдаючи безпомічного.

Емоційне перевтомлення. За недостатнім інтересом до навчання чи невмінням зосередитися можуть стояти тривога, перевтомлення чи депресія.

Низькі очікування. Низькі академічні очікування батьків чи викладачів можуть зумовити недостатню старанність учня у досягненні успіху.

Вираження незадоволення. Низька успішність учня у школі може бути своєрідним актом протесту проти тиску з боку батьків, які вимагають надто високих результатів у навчанні.

У школі ж, зважаючи на напружений темп програми навчання, велику наповнюваність класів та неоднорідність контингенту учнів за розвитком, фактично вже немає змоги заповнити прогалини в розвитку тих, хто відстає. Тому педагогічна занедбаність продовжує наростати, поступово поглиблюючись і набуваючи незворотного характеру. Слід зазначити, що педагогічну занедбаність як причину труднощів дітей у навчанні часто недооцінюють, бачачи в ній тільки відсутність знань, які можна легко поповнити. Але здобування знань нерозривно пов'язано з формуванням мислення. Брак знань негативно позначається на якостях мислення: не засвоюючи знання, дитина не вчиться мислити. Якщо цей негативний процес триває довго, то вона назавжди щось втрачає в рівні свого інтелектуального розвитку.

Також доволі часто доводиться спостерігати такі типові ситуації повсюдного захоплення шкільними оцінками. І часто учень навчається тільки заради оцінки. Відбувається свого роду фетишизація оцінки, тобто надання їй вже самостійної цінності.

Прагнення «вчитися на оцінку» призводить до того, що частина учнів навчається нерівномірно, стрибаючи в успішності з «10» на «5» чи навіть на «2» бали. За даними Ш.О. Амонашвілі, кількість таких учнів зростає від класу до класу: від 10% в 3-му класі до 51–53% в 6–8 класах. Деякі учні вибірково пропускають ті уроки, до яких вони не підготувалися або вигадують чимало інших способів, як обдурити «оцінку». Чому вона така живуча та чому вона впливає на формування особистості школяра, його мотиваційної сфери. На думку відомого грузинського педагога-новатора Ш.О. Амонашвілі, причини непохитності оцінювальної системи криються в імперативності (авторитарності) процесу навчання, який приймає положення про те, що без примусу неможливо залучити школярів до навчання. Як стверджує вчений-

педагог, імперативність у навчанні накладає свій відбиток на характер діяльності вчителя і його відношення до учнів. Позиція педагога в імперативному навчанні обумовлена стилем його викладацької діяльності. За словами Ш.О. Амонашвілі, авторитарний учитель пояснює, ілюструє, розповідає, доводить, диктує, вимагає, перевіряє і оцінює. Учні ж зобов'язані уважно слухати, спостерігати, виконувати, відповідати. «А якщо учень не захоче діяти подібним чином, – міркує автор, тоді педагог може відразу застосувати різні санкції, спеціальні міри примусу, серед яких особливо важливу роль будуть відігравати оцінки, цей «батіг та пряник» процесу навчання».

Таким чином, можна зробити висновок, що оцінка це всього лиш невід'ємний атрибут тієї системи навчання, яка отримала назву авторитарної. В свою чергу остання є також невід'ємним атрибутом більш широкої системи суспільного ладу. А як відомо з історії, абсолютна більшість державно-суспільних утворень будувалася на засадах авторитаризму.

1.2 Основні способи виявлення неуспішності

На підставі вище викладеного, враховуючи причини неуспішності учнів, можна зробити висновки про основні способи її виявлення.

Цими способами є:

- спостереження за реакцією учнів на труднощі в роботі, на успіхи й невдачі;
- запитання вчителя і його вимоги сформулювати те чи інше положення;
- навчальні самостійні роботи в класі. Під час проведення самостійних робіт учитель одержує матеріал для судження, як про результати діяльності, так і про хід її протікання. Він спостерігає за роботою учнів, слухає й відповідає на їхні запитання, іноді допомагає.

Назвавши з самого початку оцінку невід'ємним атрибутом авторитарної системи навчання, де їй відведено роль найдійовішого стимулу пізнавальної діяльності учнів, ми до кінця не з'ясували наслідків її впливу на розвиток особистості учня. Тобто чи можна вважати цей вплив однозначно негативним.

Якщо так, то може ще раз, зваживши всі «за» і «проти», спробувати повністю відмовитися від послуг оцінки. До речі, як відомо, такі спроби в історії вітчизняної школи вже були (див. Постанову Наркомосвіти РРСФР від 18 травня 1918 р. «Про відміну оцінок»).

Гуманістично орієнтовані педагоги, не відмовляючись від оцінок, надають їм значення елементу зворотного зв'язку, який сигналізує про конкретні досягнення (ступінь компетентності та майстерності) учня. Таке сприймання змісту оцінки матиме підсилюючий вплив на внутрішню мотивацію учіння.

Авторитарна ж педагогіка та вчителі надають оцінці перш за все ролі контролюючого фактору, яка відповідно сприймається як заохочення чи покарання за успішне чи неуспішне навчання. Звичайно, що в такому випадку наслідки негативного впливу на внутрішню мотивацію будуть очевидні.

Кожному вчителю варто подумати над тим, яку він має обрати стратегію і тактику навчання, на які мотиви учіння він буде спиратися: зовнішні чи внутрішні. Звичайно, навчання може здійснюватись (а інколи навіть і доволі успішно) й під впливом зовнішніх факторів. Проте його принциповий недолік полягає в тому, що як тільки заохочення чи покарання послаблюються, а зовнішній контроль зникає, припиняється і саме учіння, оскільки воно втрачає смисл засобу досягнення інших цілей.

Навчання ж, яке ґрунтується на внутрішній мотивації, неминуче пов'язано із наданням учням більшої свободи та відповідальності, з акцентуванням внутрішніх та доволіно контрольованих факторів успішності учіння, відчуттів та переживань особистісної причинності в діяльності. Саме таке навчання найбільшою мірою буде сприяти головній своїй меті – розвитку особистості учнів та попередженню їх неуспішності.

2. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕУСПІШНОСТІ ШКОЛЯРІВ

З метою профілактики неспішності на різних етапах уроку потрібно акцентувати увагу учнів на певних особливостях навчання.

У процесі контролю за підготовленістю учнів потрібно спеціально контролювати засвоєння питань, що звичайно викликають в учнів найбільше утруднення; ретельно аналізувати й систематизувати помилки, які учні допускають в усних відповідях, письмових роботах, виявити типові для класу й зосередити увагу на їх усуненні; контролювати засвоєння матеріалу учнями, які пропустили попередні уроки. По закінченні теми або розділу узагальнити, підвести підсумки засвоєння школярами основних понять, законів, правил, умінь і навичок, виявити причини відставання.

Під час викладу нового матеріалу необхідно перевіряти в ході уроку ступінь розуміння учнями основних елементів викладеного матеріалу; стимулювати запитання з боку учнів, коли є утруднення в засвоєнні навчального матеріалу; застосовувати засоби підтримки інтересу до засвоєння знань; забезпечувати розмаїтість методів навчання, що дозволяють усім учням активно засвоювати матеріал.

В ході самостійної роботи учнів на уроці потрібно підбирати для самостійної роботи завдання з найбільш істотних, складних і важких розділів навчального матеріалу, прагнучи меншим числом вправ, але поданих у певній системі, досягти більшого ефекту; включати в зміст самостійної роботи вправи з усунення помилок, допущених у відповідях і в письмових роботах; інструктувати про порядок виконання роботи; стимулювати запитання до вчителя, коли є утруднення в самостійній роботі. Потрібно вміло надавати допомогу учням у роботі, всіляко розвивати їхню самостійність; навчати вмінню планувати роботу, виконуючи її в належному темпі, та здійснювати контроль.

Значну роль у подоланні неспішності відіграють домашні завдання, але у нашій школі вони відсутні тому, що режимом не передбачений час на їх виконання.

Для вдосконалення навчально-виховного процесу рекомендується використовувати таку систему заходів:

1. Профілактика типових причин неспішності, властивих для певних вікових груп:

а) зосередити зусилля на всебічному розвитку в учнів навичок навчально-пізнавальної діяльності й працездатності;

б) включення в тематику педагогічних рад, засідань методичних рад, об'єднань питань, пов'язаних із попередженням неспішності учнів.

2. Виявлення й облік специфічних для школи причин неспішності у всіх класах, усунення й профілактика.

3. Широке ознайомлення вчителів із типовими причинами неспішності, зі способами вивчення учнів, заходами попередження й подолання неспішності, їх у навчанні.

4. Забезпечення єдності дій усього педагогічного колективу щодо попередження неспішності школярів і підвищення рівня їхньої вихованості, досягнення єдності у вихованні, встановлення міжпредметних зв'язків у навчанні, координація дій педагогів з учнями, активом, вихователями.

Систематичне вивчення труднощів у роботі вчителів, усіляке поліпшення практики аналізу вчителями своєї діяльності та їхня наступна самоосвіта.

7. Включення в тематику педагогічних рад, засідань методичних об'єднань та інших заходів для вирішення проблем, над якими працюватиме школа найближчими роками, питань, пов'язаних із попередженням неспішності учнів.

8. Постійний контроль над реалізацією системи заходів для попередження епізодичної й стійкої неспішності; спеціальний контроль над роботою з найбільш «важкими» школярами, точний облік результатів цієї роботи.

9. Узагальнення передового досвіду роботи з попередження неспішності та його широке обговорення.

2.2. Надання допомоги учням з низьким рівнем підготовки

Вище було описане акцентування уваги на різних аспектах навчальної діяльності, а тепер з'ясуємо види допомоги учневі з низьким рівнем підготовки на різних етапах уроку:

у процесі контролю за підготовленістю учнів:

- створення атмосфери особливої доброзичливості під час опитування;
- зниження темпу опитування, дозвіл довше готуватися біля дошки;
- пропозиція учнем зразкового плану відповіді;
- дозвіл користуватися наочним приладдям, яке допомагає викладати суть явища;
- стимулювання оцінкою, підбадьоренням, похвалою;

під час викладу нового матеріалу:

- застосування до учнів з низьким рівнем підготовки заходів щодо підтримання інтересу й використання запитань, які з'ясовують ступінь розуміння учнями навчального матеріалу;
- залучення їх як помічників до підготовки приладів, дослідів тощо;
- залучення до висловлення пропозицій у проблемному навчанні, до висновків та узагальнень або пояснень суті проблеми, висловленої сильним учнем;

в ході самостійної роботи учнів на уроці:

- поділ завдань на дози, етапи, виокремлення в складних завданнях ряду простих, посилення на аналогічне завдання, виконане раніше;
- нагадування прийому й способу виконання завдання;
- вказівка на необхідність актуалізувати те чи інше правило;
- посилення на правила і властивості, необхідні для вирішення завдань, вправ;
- інструктування про раціональні шляхи виконання завдань, вимога до їхнього оформлення;
- стимулювання самостійних дій школярів, які не встигають.
- більш ретельний контроль за їхньою діяльністю, вказівки на помилки, перевірка, виправлення;

під час організації самостійної роботи:

- вибір для груп з низьким рівнем підготовки найбільш раціональної системи, вправ, а не механічне збільшення їх кількості;
- більш докладне пояснення послідовності виконання завдання;
- попередження про можливі утруднення, використання карток-консультацій, карток зі спрямовуючим планом дій.

Намагаючись підвищити рівень навчальних досягнень учнів, які не дуже, зацікавлені у навчанні, потрібно пам'ятати, що засоби впливу на них не завжди забезпечать очікувані результати. «Правильний» результат важко спрогнозувати на загальному рівні, оскільки те, що добре впливає на одного учня, не обов'язково буде ефективним для іншого.

Директори шкіл, які намагаються подолати такі проблеми, повинні знати деякі стратегії, а саме:

Приватна розмова з учнем. Спробуйте переконати невмотивованого учня допомогти вам зрозуміти, що йому здається нецікавим у навчальному процесі. Нехай учень запропонує, що саме може змінити вчитель, щоб допомогти йому.

Створених ситуації успіху. Якщо учень має неприємний досвід академічної невдачі, поставте йому таке завдання, яке він насправді здатен успішно виконати. Потрібно складати завдання так, щоб перша його частина була простою. Якщо учень відчуває задоволення від успіху, він, як правило, стає більш впевненим з більшим бажанням ризикуватиме під час виконання наступної частини завдання.

Звертання особливої уваги на таланти здібності учнів. Невмотивовані учні – це часто розчаровані особистості, які сприймають школу як місце своїх невдач і провалів. У такому випадку потрібно спробувати змінити таке ставлення і знайти у школі можливості для цих учнів вирізнитися серед інших продемонструвати свої таланти перед однокласниками і шкільним колективом.

Зробити навчання розвагою. У вчителя є багато способів перетворити навчання на розвагу. Один з них – це розпочати урок із запитання, проблеми чи головоломки, що пов'язані з темою уроку. Інший спосіб – це перетворити тему на таємницю, яка вимагає розкриття. Анекдоти й пісні також можуть

використовуватися, але як додаток до уроку. Іноді викладач може одягнутися у костюм того історичного періоду чи тієї країни, що вивчається.

Вивчення у невеликих кількостях. Деякі учні ігнорують навчальні завдання через те, що вони здаються їм нездоланими. Вчителі можуть допомогти цим учням, якщо поділять завдання на менші частини, викладаючи спочатку одну частину і не переходячи до іншої, поки її цілком не буде опановано.

Дозволити учням контролювати, що і як вони вивчають. Незацікавлені учні часто виправляються, якщо їм дають право вибору того чи іншого способу опанування теми навчального процесу. Наприклад, учням можна дозволити обирати перелік завдань чи книжки для реферування, а також оцінювати власну роботу.

Важливо пам'ятати, що вмотивованість учня час від часу може змінюватися залежно від предмету, оточення чи стилю викладання. Дитина може неохоче читати художню літературу, але з ентузіазмом займатися математикою. Інший може бути неуважним і незацікавленим протягом лекції, але із захопленням поставиться, до спостереження за експериментом. Завдання директора і вчителів під час здійснення спроби мотивації невмотивованих учнів полягає, насамперед, у пошуку причини того, що відвертає їх від навчання, а вже потім – у виборі способів подолання цих перешкод і привернення дітей до навчання.

Експериментально доведено, що зовнішньо вмотивована поведінка припиняється як тільки зникає зовнішнє підкріплення (нагорода чи страх перед можливим покаранням). Внутрішньо ж вмотивована діяльність може тривати достатньо довго за відсутності будь-яких відчутних нагород.

По-різному вони впливають також і на розвиток креативності як надзвичайно важливої риси особистості. Якщо внутрішня мотивація позитивно впливає на креативність (творчий вияв), то зовнішня – її пригнічує, сприяє розвитку напруги, зменшує спонтанність в діяльності.

Систему роботи з формування позитивного ставлення до навчання школярів з низьким рівнем підготовки та мотивації можна подати у вигляді такої таблиці:

Формоване ставлення	1-й етап	2-й етап	3-й етап	4-й етап
Ставлення до змісту навчального матеріалу	Найбільш легкий цікавий матеріал, незалежно від важливості, значущості	Цікавий матеріал, що стосується суті досліджуваного	Істотний, важливий, але не привабливий матеріал	
Ставлення до процесу навчання (засвоєння знань)	Діє вчитель — учень тільки сприймає	Провідним залишається вчитель, учень бере участь в окремих ланках процесу	Головним стає учень, учитель бере участь в окремих ланках процесу	Учень діє самостійно
Ставлення до себе, своїх сил	Заохочення успіхів у навчанні, яке не вимагає зусиль	Заохочення успіху в роботі, яка вимагає певних зусиль	Заохочення успіху в роботі, що вимагає значних зусиль	
Ставлення до вчителя (колективу)	Підкреслена об'єктивність, нейтралітет	Доброзичливість, увага, особиста прихильність, допомога, співчуття	Використання судження поряд із доброзичливістю, допомогою	

Отже ми бачимо, що неуспішність проявляється в тих учнів, які в певній мірі байдужі до навчання або ж мають природні вади. Для подолання відставання учитель повинен більше звертати уваги на таких учнів і створювати відповідні умови для їхнього інтелектуального розвитку таким чином, щоб це ні в якому

випадку не вплинуло негативно на решту класу, щоб решта учнів не залишилась поза увагою вчителя.

На основі всього вище сказаного можна стверджувати, що оптимальна система заходів для надання допомоги невстигаючому школяреві є такою:

1. Допомога в плануванні навчальної діяльності (планування повторення й виконання мінімуму вправ для ліквідації прогалин, алгоритмізація навчальної діяльності стосовно аналізу й усунення типових помилок тощо).
2. Додаткове інструктування в ході навчальної діяльності.
3. Стимулювання навчальної діяльності (заохочення, створення ситуацій успіху, спонукання до активної праці тощо).
4. Контроль над навчальною діяльністю (частіше опитування учня, активізація самоконтролю в навчальній діяльності тощо).
5. Різноманітні форми взаємодопомоги.
6. Додаткові заняття вчителя з учнем.

А для попередження неуспішності учнів слід використовувати:

1. Всебічне підвищення ефективності кожного уроку.
2. Формування пізнавального інтересу до навчання й позитивних мотивів.
3. Індивідуальний підхід до учня.
4. Спеціальну систему домашніх завдань (відсутня у зв'язку зі специфікою закладу).
5. Посилення роботи вихователів з вихованками свого відділення.
6. Залучення учнівського активу до боротьби за підвищення відповідальності учня за навчання.

Тобто для того, щоб допомогти учневі з низьким рівнем підготовки необхідно зацікавити його, що приведе до внутрішньої мотивації діяльності.

ВИСНОВКИ

Неуспішність – це складне і багатогранне явище шкільної дійсності, що вимагає різносторонніх підходів при його вивченні. В цій роботі зроблено спробу розглянути неуспішність в зв'язку з основними категоріями дидактики – змістом і процесом навчання.

На основі всього вище сказаного наука робить такі висновки:

1. Ефективність навчання визначається в остаточному підсумку характером відносин учнів до навчання, характером їхньої навчальної роботи. Це відношення багато в чому залежить від того, чи усвідомлюють учні особистісну і суспільну значимість навчальної роботи, чи розуміють вони крайню необхідність і важливість для самого учня і для суспільства активної, творчої, систематичної і завзятої роботи.

Тому організація навчального процесу повинна бути такою, щоб кожному учневі була зрозуміла особистісна і суспільна значимість його активної, творчої і завзятої навчальної роботи й основним показником була б оцінка саме такої навчальної роботи учня.

2. Для того щоб інтенсифікувати навчальну роботу кожного учня, недостатньо прямого впливу вчителів на учня. Більш ефективним засобом є вплив на нього через учнівський колектив. А для цього потрібно, щоб учнівська група була справжнім колективом, референтним стосовно кожного його члена.

Тому навчальний процес повинний проводитися в органічній єдності колективних, фронтальних та індивідуальних форм навчальних занять при визначальному характері загальної колективної діяльності учнів.

3. Для того щоб вчасно виявляти будь-які прогалини в навчанні кожного учня і відразу його заповнювати, поточний контроль повинний мати всеохоплюючий характер. Це значить, що контроль повинний проводитися по кожному елементі змісту навчальної програми й охоплювати одночасно усіх без винятку учнів.

Для цього, мабуть, необхідне залучення самих учнів до проведення поточного контролю й оцінки у формі взаємо- і самоконтролю, взаємо- і самооцінки під керівництвом учителя.

4. Найважливішим фактором підвищення ефективності вивчення є суб'єктивний і усвідомлений характер діяльності учня в навчальному процесі. Учень повинен бути не тільки об'єктом педагогічних впливів учителів, але й активним суб'єктом навчально-виховного процесу. Важливим засобом для цього є рольова участь школярів в організації і проведенні всього навчального процесу. Це означає, що у кожному класі організується учнівське самоврядування, що організує не тільки громадське життя класу, але і значну частину навчальної роботи (поточний контроль, оцінку й облік навчальної роботи учнів, взаємодопомога в заповненні пропусків в окремих учнів.

5. Ефективність навчальної роботи учнів залежить від розвитку в них здатності до навчання, здатності розумно і правильно учитися. Для цього вони повинні опанувати загальнонавчальні уміння і навички. Тому оволодіння загальнонавчальними уміннями і навичками повинне бути включене в навчальні програми вчителів по кожному навчальному предметі.

6. Ефективність навчальної роботи учнів в остаточному підсумку визначається характером їхньої особистісної вихованості, їх моральними і соціальними якостями. Тому навчання повинне проводитися так, щоб воно в максимальному ступені сприяло вихованню кожного учня як високоморальної, творчо-активної і соціально зрілої особистості.

7. Ефективність навчання, характер відносини учня до навчальної роботи залежать і від того, яке життя учня в школі і класі, чи задовольняє це життя його потреби й особливо потреба в емоційному насиченні, які емоції і почуття викликає в нього навчально-виховний процес.

Життя учнів у школі, навчальний процес, уроки, позакласні і позашкільні заняття повинні включати такі заходи, щоб у них могли і хотіли брати активну участь усі школярі, щоб вони викликали, формували і розвивали в кожного школяра його особистісні інтереси і схильності.

8. Взаємини між вчителями й учнями повинні бути засновані на оптимістичному відношенні вчителя до кожного учня: учитель повинен вірити в можливості і сили учня. Він повинний виявляти кращі і сильні сторони кожного учня і, спираючись на них, разом з учнем боротися з його слабкими

якостями. Для того щоб боротися з недоліками того або іншого учня, учитель повинен шукати його достоїнства і створювати умови, щоб кожен учень домогся успіху в якій-небудь області. Учень, що у школі не досягає успіху, стає невдахою, відчуває себе таким, і тим самим він приречений на неуспіх у навчальній роботі.

Треба виходити з постулату, що хоча виховання, школа і вчитель не всесильні, але їхня можливість велика і треба в максимальному ступені використовувати ці можливості, спираючись на глибоке і всебічне знання учня, його особливостей і якостей.

Вчителі нашої школи у своїй діяльності, щодо подолання неуспішності, керуються правилами та рекомендаціями вчених (Додаток).

Тільки при здійсненні зазначених умов можна домогтися повної успішності учнів, попередити їх відставання та неуспішність.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Агапова І. Подолати неуспішність // Завуч – 2003 – березень(№7) – с. 4–
2. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения. – Ростов-на-Дону.- 1972.
3. Мотивація невмотивованих: (Заохочення байдужих до навчання учнів) // Директор школи. – 2002. – січень (№3) – с. 9–10.
4. Кулик В. Діти з труднощами у навчанні // Шкільний світ. – 2001. – грудень (№45) – с. 2–3.
5. Горбунова О. Попередження невстигання учнів (методичні поради вчителям щодо роботи з дітьми, які погано встигають) // Завуч. – 2001. – листопад (№32–33) (дод.) – с. 49–52.
6. Фридман Л.М. Как предотвратить неуспеваемость учащихся: Пособие для учителей. // Все для учителя. – 2001 – серпень (№23) (дод.) – с. 13–31.
7. Терлецька Л. Як подолати неуспішність дитини у навчанні. // Шкільний світ. – 1998 – січень (№2).
8. В.С. Цетлин Неуспеваемость школьников и ее предупреждение. – М., «Педагогика», 1977. – 120 с.
9. Гончарук П.А. Психологія навчання. – К., 1985.
10. Занюк С. Психологія мотивації та емоцій, – Луцьк, 1997.
11. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997.
12. Ильясов И.И. Структура процесса учения. – М., 1986, т. 2.
13. Калмыкова З.И. Проблема преодоления неуспеваемости глазами психолога. – М., Знание, 1982.
14. Кулюткин Ю.Н. Психология обучения взрослых. – М., «Просвещение».1985.
15. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. – М.: Просвещение, 1983.
16. Мамбиц Е.И. Психологические основы управления учебной деятельностью. – К., 1987, с. 106.

17. Педагогічна психологія. За ред. Л.М. Проколіско і Д.Ф. Ніколенка. – К.: Вища школа, 1991.
18. Скрипченко О.В. Спецсемінар з проблеми «Ставлення учнів до навчання»/ Методичні рекомендації. – К., КДПІ, 1989.
19. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии, Под ред. И.И. Ильсова, В.Я. Ляудис. – Издательство Моск. Ун-та, 1981
20. Цетлин В.С. Предупреждение неуспеваемости учащихся. – М.: Знание, 1989.